

A „bolhacirkusztól” a szimfonikus zenekarig

„Szeretném azt hinni, hogy a hungarikumként is kezelhető magyar alapfokú hangszeres zenepedagógia nem veszíti el azt az értéket, melyet immár közel kétszáz éve magáénak tud”

 Kiss Eszter Veronika

Lapunk új sorozatot indít az alap- és középfokú zeneoktatás helyzetéről, problémáiról és lehetőségeiről, ebben bemutatjuk azokat az innovatív műhelyeket, kezdeményezéseket is, amelyek az együtt zenélésre épülnek.

A sorozat első részében a magas szintű zenekari munkájáról is híres, jövőre 120 éves Tóth Aladár Zeneiskola igazgatójával, a MZMSZ általános elnökhelyettesével, a MATEHETSZ elnökségi tagjával, Magyar Margittal beszélgettünk.

Idén lesz 40 éve, hogy a pályán van. Működése alatt számtalan változás történt a zeneoktatás terén. Hogyan alakult a zeneiskolák sorsa a rendszerváltás óta?

1990-től alkalmazkodva a változó társadalmi, oktatási környezethez – mind e mellett nagyon sokféle pozitív és negatív kihívással is szembe nézve – az alapfokú zeneoktatás megőrizte értékeit, többféle tartalmi és szerkezeti fejlődést is megvalósított. Jelenleg 115 ezer diák tanul zenét, míg a társművészeti ágakban (zene-, tánc-, képző- és iparművészet) is hasonló a létszám az iskolahálózatban. Az elmúlt tíz évben ez nem igazán változott, így közel 230-240 ezer fiatal vesz részt hazánkban művészeti nevelésben. A járványhelyzet miatt sajnos az idei tanévre kb. 2 ezer tanulóval csökkent a létszám. Ettől a tanévtől a négy művészeti ág mellett a népművészet és a cirkuszművészet is a tanulható művészetek közé került az alapfokon. Ha valaki szeretne részletesebb képet kapni az iskolahálózat munkájáról, ajánlom a „Ritmus és harmónia” kiadványt, a művészetpedagógiai értéktár első kiadványát, ahol a zeneoktatásról egy külön fejezet kezdődik a 124. oldalon. Működési körülményeink nagyon különbözőek. A kis, családias, néhány fős iskolától az iskolaközpontokig, a legmodernebb épületig, a múlt század első felében épített környezetig minden megtalálható. A köznevelés egyik legnagyobb változását élhettük meg az elmúlt tíz évben. A szerkezeti, szervezeti átalakulások mellett, 2011-ben került sor a tantervi követelmények felülvizsgálatára. A program évfolyamonkénti, minimális követelményeket határoz meg. Egy tanterv azonban akármilyen jó lehet, a tanár megvalósítása teszi azt élővé, eredményessé. A tanárképzés átalakulásának ideje is összeköthető ezzel az időszakkal. Az osztatlan és osztott képzésben részt vevő hallgatók gyakorlatai nagyon eltérőek, s a képzési idők nem feltétlenül szolgálják az elmélyült műhelymunka

kialakulását a gyakorlatban. Ugyanakkor pont a Zeneakadémia vezetésével olyan tartalmi változások jelentek meg a képzésben – videotrénings, reflektív szeminárium, sajátos nevelési igényű tanulók pedagógiája, koncertpedagógia, csoportos zenei gyakorlat, közösségi gyakorlat – mely fokozottan mélyíti el a tanárjelöltek figyelmét a pedagógiai kultúra irányába. Nagyon sok

helyen várják a fiatal tanárokat, de a jelenlegi bérezés, (a gyakornoki status hosszúsága) nem segíti a fiatalok elköteleződését. A taneszközök, a hangszerek azonban az utóbbi négy évben, az állami hangszercsere program keretében a tankerületi iskolák számára lehetőséget adtak az átgondolt fejlesztésre. Most az a feladat, hogy az iskolákba került hangszerek állagmegóvása, karbantartása, javítása is megtörténjen, tervezetté válhasson. Mind e közben több új épületet adtak át, vettek birtokba helyi közösségek, például ebben a tanévben Veszprémben, Berettyóújfalun, Debrecenben. Azt pedig meg kell majd tervezni, hogy a digitális fejlesztésekhez, az innovatív pedagógiai tartalmak támogatásához lehet-e hasonló módon forrást biztosítani a jövőben?

■ *Az együtt zenélés a zenetanulás egyik legfontosabb célja. Mi a helyzet a zeneiskolai zenekarokkal?*

Az iskolák a helyi kultúra, a közösségek összetartó erejének is kovácsai. Növendégeink az amatőr együttesek tagjaivá válnak, akik már gyerekként megérik a közös zenélés semmi mással nem pótolható hatását. De a közönség soraiban is ők foglalnak helyet. Baba-mama foglalkozásoktól a szimfonikus zenekarig széles a paletta. Tudjuk, hogy egy-egy tanárszemélyiség jelenléte teremti meg akár több évtizedig is az együttes folyamatos munkáját, sikerét. De az is fontos, hogy támogatottságot kapjon az együttesvezető munkája. Jellemző a sokszínűség, az élénk, aktív együtt zenélés a legkülönbözőbb formációkban. A legkisebbek tücsökzenekarától a szimfonikus zenekarig, a gitáregyüttestől a jazz zenekarokig, a citera zenekartól a népzenei együttesig, vagy a gyermek és ifjúsági kórusig. Vannak olyan együttesek, mint például Veszprémben a Gárdonyi zenekar, vagy a fúvószenekarok többsége – Balatonfüred, Hajdúszoboszló, Pápa, Szekszárd, sorolhatnánk – ahol a zeneiskolás évek után is együtt maradnak a növendékek. Ilyen iskola lett a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakgimnázium, a Záborszky József által alapított iskola, mely napjainkra Záborszky Kálmán vezetésével az egyik legnagyobb zenekari műhellyé vált. De említhetnénk a fúvószenekari kultúra egyik műhelyét is, a Wiener Szakgimnázium koncertfúvószenekarát, melyet még Sztán István alapított. Azt se feledjük, hogy a Budafoki Dohnányi Zenekar a XXII. kerületi budafoki zeneiskola ifjúsági zenekarából alakult a 90-es évek elején, annak a vezetőnek keze alatt – Nemes László –, akinek nemcsak a Nádasy Kálmán Művészeti Iskola alapítását, hanem az alapfokú művészetoktatás közel félévszázados sikerét is köszönhetjük.

■ *Hosszú időn át vezette a Tóth Aladár Zeneiskola zenekarát, és részt vett a zenekari tanterv elkészítésében is.*

A zenekari tantervet annak idején 1998-ban kollégáimmal együtt készítettem, melyet a 2011-es változat

is megőrzött. Van benne egy mondat, melyet nagyon fontosnak tartok az alapfokú pedagógiában: „a játszandó művet úgy válasszuk meg, hogy a befektetett idő, energia a gyerek számára megőrizze a motivációt, a kedvet ahhoz, hogy fokozatosan egy magasabb esztétikai szint elérését hozza létre, a tanár azt célul tűzhesse ki”.

Ha csak arra gondolok, mikor az általános iskolai énekórák száma drasztikusan lecsökkent, hogyan vették át a zeneiskolák a kórusok működtetését, akkor inkább a hála és a köszönet jut eszembe a feladatot vállaló kollégák munkája iránt. Persze nem lehet nem észrevenni, hogy az énekórák általános hiánya – még a „tagozatos” iskolákban is csak heti 3 énekóra van általában – mennyi pótolandó feladatot ad a délutáni zenei óráknak.

Biztos vagyok benne, hogy a közeljövőben meg kell keresni azokat a tartalmi és szerkezeti formákat, amelyek jobban segíthetik a gyerekeket, az időzavar leküzdését, az elmélyülés lehetőségét, pl. a tehetséggondozás szélesebb, tudományos alapokra helyezett jelenlétét a hálózatban. Sokféle munka zajlik e területen is. Több iskola aktívan használja a MATEHETSZ vezetésével készített könyveket, tesztekét. Dr. Balogh László professzor vezetésével a – Dr. Csermely Péter professzor által létrehozott – tehetségműhelyek hálózatában számtalan iskola működik együtt. A csoportos zenei nevelés is az egyik támogatásra találó terület. De zenetanárok a kutatótanári és mestertanári portfóliójukban is a jövőt pozitívan befolyásoló munkát végeznek, melyeket fokozatosan ismerhetünk majd meg, hatását pedig, mint mindig a pedagógiában, csak évtizedek múlva láthatjuk, értékelhetjük.

■ *A legfiatalabb, kezdő hangszeresek csoportos zenélésének lehetőségei terén nagyon sokat tett a Tóth Aladár Zeneiskola, amikor elindította az előképzős vonósoknak a hangszeres szolfézs-zenekari foglalkozásokat, amelyek a játékos bolhacirkusz fedőnéven futnak évek óta sikerrel. Milyen is egy ilyen „bolhacirkusz”?*

A zeneiskola egyik célja és feladata a tehetséggondozás, fejlesztés. Felkészítés a középfokú zenei tanulmányokra. De mikor is kezdjük mindezt, és hogyan is érjük el? A kezdő hangszeres növendékek, a hat-hét évesek számára könnyebb tanulási helyzetet szeretnénk volna kialakítani. A hangszeres és a szolfézs órát összekapcsolni, élmény alapú, zenei órákat kialakítani. És még egy nagyon fontos, a kisgyermekkor zenei nevelés eredményességének egyik alapját megteremteni, a gyakorlásra nevelés eszközét átadni. Így jött létre a „bolhacirkusz”.

Egyelőre vonós növendékekkel. A hangszeres főtárgy órájuk mellett, heti egyszer – hangszerükkel együtt – járnak szolfézs-zenekar órára. Ez a megoldás már az egykor Czövek Erna vezette iskolában, Dobszay tanár úr óráin is megvalósult. Igaz, ott az idősebb növendékek zeneirodalom óráin. Az óra tananyaga az évfolyamnak megfelelő elmélethez kapcsolódik, azonban a megszólaltatás énekkel és hangszerrel jön létre, azonnali kapcsolatot teremtve a mozgás és a tudatos hallás között. E közben a csoport kohézió miatt mindenkinek az az oldala erősödik, fejlődik, amire otthon nem tudna még egyedül kellő figyelmet fordítani. Természetesen, szükséges nemcsak a tartalmi kidolgozás – vagyis a zenei anyag, ismeretek rendszerezése, kották, videók elkészítése –, és a tárgyi feltételek megteremtése is – vagyis a tanterem nagysága, a hangszeres tárolása, a mobil székek, asztalok –, de elsősorban a kreatív, a feladattal azonosulni tudó tanári közösség, amelynek együttműködése teremti meg az órák sikerét. Az első években Borsos Ágnes mellé szolfézsstanárok csatlakoztak, akiknek eredeti hangszerük hegedű volt, majd Fasang Eszter és Katona Dóra tanárnők erősítik a „bolhacirkusz” – azaz az előképzős szolfézs órák új működését. És még egy nagyon fontos: a szülőkkel való aktív kapcsolat. Nélkülük nem lehetne ez az óra. Nagyon jó érzés látni támogatásukat, az örömet, amikor a gyerekek közös zenélését figyelik.

A két éves program után a gyerekek tücsök zenekarba kerülnek át, hogy nagyjából három év után a szimfonikus zenekar vonós szólamában játszanak. A fúvósoknál is kezd hasonlóan alakulni az életkor szerinti csoportos foglalkozás, azzal a különbséggel, hogy ott elsősorban hangszer csoportonként, homogénebb együttesek működnek. De már minden együttesnek – fuvolaegyüttes (Zalaba Gyöngyi, Simándi Éva), klarinétegyüttes (Kohán István, Szoucs Szilveszter) – van „kistestvére”. Mivel a rézfúvós tanszak (Tekula Endre kürt, Király Boldizsár harsona) néhány éve kezdett bővülni, így ők egy közös együttesben gyűjtik össze a kisebb és nagyobb gyerekeket. Azonban Simai tanár úr (trombita) olyan csoportos foglalkozásokat vezet, amelybe már első pillanattól kezdve szeretnek a gyerekek járni. Talán még a hangszerbe sem tudnak belefújni, de a közös zenélésről már tudják, hogy az a legjobb dolog a világon. A kérdésektől függetlenül két dolgot hadd említsek meg, tekintettel arra, hogy az iskolában 1985 és 2010 között folyamatosan vezettem, majd utána alkalmanként vettem részt a vonós, szimfonikus együttes munkájában.

A zenekari tanítás sikere az alapfokon akkor jöhet létre, ha a csoport tagjai – tanárok és diákok – között a zene jelenlétével megerősített szoros kapcsolat jön létre. Ezért nagyon fontosnak tartom

tisztázni – és persze szerencsés lenne ezt elismertetni is – hogy a zenekari tanárok munkája nem a tanítási óra, „az már csak a tejszínhab a kakaóra”. A zenekarvezetőnek a művek kiválasztása, a csoport összetételének megfelelő szólamok elkészítése, vagy készítettése – a hangszerelés – mind hozzátartozik a tanítási óra sikeréhez.

De ez még mindig nem elég. A valódi siker, ha a befektetett energia mások számára örömet tud okozni. Sajnos az elmúlt két évben ennek a tovább vivő erőnek a hiányával kellett megküzdenie valamennyi tanulóknak, hallgatóknak, előadóknak. Csak remélni merem, hogy az ebből következő – nyilván értelemszerűen létrejövő -hiányok-nem teremtenek méltánytalan helyzeteket az érintettek között. Támogatni és bátorítani kell egymás munkáját. A gyerekeknek szükségük van arra, hogy figyelmünkkel megerősítsük őket, hogy jó úton járnak. A legtöbb iskola és együttes megoldotta, hogy a filmkészítéssel, az egyénileg eljátszott felvételekkel biztatták a gyerekeket. Mi nemcsak a saját közösségeinkkel tartottuk a kapcsolatot, de a berlini Bartók Zeneiskolával közösen készített hegedű-találkozás programban is részt vettünk. Ugyanakkor hangsúlyoznom kell, hogy az ehhez szükséges szakértelmen, a zenetanárságon túl, leggyakrabban családtagok, szülők segítettek az iskoláknak, illetve az eszközök biztosítása is nagyon sokszínű volt, amíg egy-egy ilyen felvétel nyilvánosságra kerülhetett, egészen a GDPR nyilatkozatok beszerzéséig. Dobszay tanár úrnak van egy híres írása, még 2005-ből, „Mit adhatunk Európának” címmel.

Szeretném azt hinni, hogy a hungarikumként is kezelhető magyar alapfokú hangszeres zenepedagógia – sajnos nem így kezeljük – bármilyen vihar is van, lesz körülötte, nem veszíti el azt az értéket, melyet immár közel kétszáz éve magáénak tud.

A személyességet, az egyénre fókuszált figyelmet, mely a következő generációk fejlődésének, tehetségük gondozásának mindenkori záloga. Tehetséges növendékhez a környezetet a mindenkori felnőtt társadalom teremti meg. A figyelem, az empátia, a cselekvések támogatása a zálog. Bízom benne, hogy a tehetségképző körülmények, a felnőtt társadalom egymás iránti figyelmén keresztül is erősödni tudnak. A Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége ezt a nyitott magatartást követi az iskolahálózat összes szereplőjével. Értéket őriz és támogatja a konszenzus alapján létrejövő fejlődést. ■